

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПЕДАГОГІЧНІЙ РОБОТІ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

коммерческом банке. – М.: ИНФРА – М, 1995. – С. 35 – 68.

20. Халява С. Прибутковість і ліквідність комерційних банків та управління грошовою позицією. // Вісник НБУ, №5. – 1997. – С. 34.

21. Финансы (Под ред. В.М. Радионой).

– М.: Финансы и статистика, 1995. – 432 с.

22. Финанси України. – 2002. – №3, – С.16; – №5, – С. 85.

23. Шматов О. Методика визначення рейтингу комерційних банків в Україні. // Вісник НБУ, №5, 1997. – С. 39.

Ольга Гарбич, викладач

Дрогобицького державного педагогічного університету

ім. І. Я. Франка

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПЕДАГОГІЧНІЙ РОБОТІ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

У статті автор звертається до проблем особистісно орієнтованого навчання, яке хвилює розум учених і педагогів-практиків протягом багатьох років, оскільки нова педагогіка акцентує увагу на природному прагненні дитини до прогресивного розвитку, максимальної реалізації своїх можливостей.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття “особистісно орієнтоване навчання” сьогодні трактується так широко, що виникає необхідність уточнення його змісту.

На нашу думку, в основі особистісно орієнтованого навчання лежить ряд теоретичних положень, сформульованих свого часу Л. Виготським [2]:

1. В основу процесу повинна бути встановлена особиста діяльність учня, і все мистецтво вихователя повинно зводитися тільки до того, щоб спрямовувати і регулювати цю діяльність.

2. Особистий досвід вихованця робиться основною базою педагогічної роботи.

3. Учитель всесильний при безпосередньому впливі на учня через соціальне середовище.

4. Виховання здійснюється через власний досвід учня, який цілком визначається середовищем, і роль учителя при цьому зводиться до організації і регулювання середовища.

Особистісно орієнтована освіта – це освіта, яка забезпечує розвиток і саморозвиток особи учня, виходячи з виявлення його індивідуальних особливостей як суб’єкта пізнання і навчальної діяльності. Вона базується на визнанні за кожним учнем права вибору власного шляху розвитку через створення альтернативних форм навчання.

База особистісно орієнтованого навчання повинна будуватися на відстежуванні і оцінці не стільки досягнутих знань, умінь і навиків, скільки

на формуванні якостей розуму (інтелекту).

Утворена як сукупність знань, умінь і здібностей, є найважливішим засобом становлення духовних та інтелектуальних якостей учня, що виступає основною метою освіти.

Як свідчить практика, у багатьох школярів пізнавальні потреби або деформовані, або не перекладені на рівень пізнавальних запитів. Тому, коли йдеться про навчання в масовій школі, то необхідно мати на увазі не стільки задоволення потреб і запитів, скільки їх цілеспрямоване формування і розвиток.

У центрі уваги педагога повинна бути унікальна, цілісна особа дитини, що прагне до максимальної реалізації своїх можливостей (самоактуалізації), відкрита для виховання нового досвіду, здатна на усвідомлений і відповідальний вибір.

У дослідженні І. Якиманської [4] показано, що при розробці технологій особистісно орієнтованого навчання повинні бути реалізовані наступні етапи:

1. Виявлення суб’єктного досвіду школярів.

2. Спеціальне конструювання навчального матеріалу з урахуванням змісту суб’єктного досвіду школярів.

3. Корекція змісту навчального матеріалу відповідно до індивідуальних особливостей учня.

4. Діагностика рівня сформованості пізнавальної сфери особи.

Звертає на себе увагу той факт, що суб’єктивний досвід учня мається на увазі

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПЕДАГОГІЧНІЙ РОБОТІ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

переважно як щось задане, від чого слід відштовхуватися (або спиратися), але не те, що слід розвивати.

У наведеному вище описі технологій особистісно орієнтованого навчання діагностиці підлягають уявлення дитини про світ, базуються на засвоєних знаннях, але не їх переконання, мотиви, ціннісні орієнтації. На наш погляд, таке розуміння особистісно орієнтованого навчання не дозволяє повною мірою говорити про нього як про розвиваюче, в якому розвиток сутнісних сил дитини і засвоєння нею знань про світ співвідносяться як мета і засіб, з одного боку, і як “намір” і “продукт” – з іншого.

К. Парререном у монографії “Розвиваюче навчання” (1988) було висвітлено розуміння особистісно орієнтованого навчання в принципах. Наведемо формулювання деяких з них:

- викликати в учнів стійку мотивацію до навчальної діяльності;
- навчати діалогічно, тобто у співпраці з учнями;
- сприяти рефлексії і оцінюванню тими, що самі вчаться, свого прогресу;
- стимулювати ініціативу і творчість учнів для того, щоб вони опанували навчальним змістом набагато глибше, ніж за традиційною методикою;
- сприяти дійсному формуванню особи учня, яка виражається саме в позитивному ставленні учнів до шкільних предметів, і особливо у самовизначенні, самовідповідальності;
- забезпечувати умови для формування соціально-інтегрованої особи учня.

Усі ці ідеї знаходять віддзеркалення в узагальненій моделі особистісно орієнтованого навчання і в реальних технологіях організації навчально-педагогічного процесу з обдарованими дітьми.

Аналіз літературних даних (Л. Виготський, І. Якиманська, К. Парререн, І. Рожнятовська, В. Зоц, Ю. Бабанський, В. Сидоренко) показав, що поняття “технологія навчання” співвідноситься з поняттям “педагогічна технологія”. Ми визначили педагогічну технологію як упорядковану систему дій, виконання яких приводить до досягнення поставленої мети.

Відтак **мету статті** визначає потреба здійснення цілісного теоретико-методологічного аналізу технологій особистісно орієнтованого навчання, які відрізняються за своїми особливостями, змістом і методиками. Вони у свою чергу покликані забезпечувати методологічну переорієнтацію освіти на особистість, пріоритет соціально-мотиваційних факторів у процесі навчання.

Виклад основного матеріалу. У педагогічній роботі з обдарованими дітьми доцільно використовувати різні педагогічні технології. Їх вибір можна здійснювати за такими параметрами:

1. Визначення основної мети.
  2. Визначення ступеня висвітлення даної технології.
  3. Визначення ступеня розробленості упровадження технології.
  4. Ступінь трудомісткості технології.
  5. Чи потрібна особлива підготовка педагогів для застосування цієї технології.
  6. Можливість негативних наслідків від непрофесійного застосування даної технології.
- Зупинимось на описі деяких технологій особистісно орієнтованого навчання, які, на нашу думку, доцільно використовувати в роботі з обдарованими дітьми.

Технології підтримки дитини. Основним завданням педагога є надання допомоги дитині в її особистому зростанні. Тобто, педагог повинен створити в роботі з обдарованими дітьми атмосферу для індивідуального розвитку, керуючись при цьому наступними положеннями:

- допомагати учням формулювати мету і задачі майбутньої діяльності;
- враховувати те, що у дітей є внутрішня мотивація до навчання;
- відчувати емоційний настрій групи, окремої дитини і приймати його;
- бути активним учасником групової взаємодії;
- відкрито виражати свої відчуття;
- прагнути розуміти почуття і переживання кожної дитини.

Отже, основними показниками технологій підтримки виступають: уважне ставлення до дитини, довір'я, взаєморозуміння і співпраця, позитивна оцінка досягнень.

У своїй практичній роботі з проблемною групою ми орієнтуємося на наступні цільові орієнтири педагогіки співпраці:

- гуманно-особистісний підхід до дитини;
- перехід від педагогіки вимог до педагогіки відносин;
- єдність навчання і виховання.

Реалізації цих орієнтирів сприяють активізуючий і розвиваючий комплекс змісту, форм і методів роботи з обдарованими дітьми: зміст навчання розглядався як засіб розвитку дитини; в процесі навчання освоювалися узагальнені знання, уміння і навички, способи мислення; здійснювалася інтеграція і варіативність.

Технологія виховання в педагогічних ситуаціях. Педагогічна дія має такі складові

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПЕДАГОГІЧНІЙ РОБОТІ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

частини, як мета і пов'язані з нею зміст, виховні засоби, оцінка конкретної ситуації, навчальних умов.

Мета педагогічної дії – зміна особи в певному плані в ході цілісного навчально-виховного процесу. Система педагогічних дій служить певній педагогічній задачі в рамках загальної мети освіти і виховання обдарованої дитини.

Технологія педагогічних майстерень. Біля витоків руху стояли психологи П. Ланжевен, А. Валлон, Ж. Піаже.

У нашому випадку сутність технології “Педагогічна майстерня” полягає у тому, що спеціально організований педагогом-майстром дозволяє дитині в колективному пошуку приходити до “відкриття” знання, джерелом якого при традиційному навчанні є тільки вчитель. Під розвиваючим простором ми розуміємо ті об'єктивні життєві ситуації, в яких містяться всі необхідні умови, потенційні можливості для розвитку **потреб і здібностей** дитини.

Принципами побудови педагогічних майстерень є:

1. Педагог-майстер створює атмосферу відвертості, доброзичливості, співтворчості у спілкуванні.

2. Він включає в освітній процес емоційну сферу дитини, звертається до її відчуттів, актуалізує особисту зацікавленість учня у вивченні проблеми.

3. Педагог-майстер працює разом зі всіма, він рівний учню в пошуку знання.

4. Необхідну інформацію педагог подає малими дозами, знайшовши потребу в ній у дитини.

5. Виключає оцінювання роботи учня через соціалізацію, публічне обговорення робіт дає можливість появи самооцінки і її зміни.

Дана технологія орієнтована не стільки на знання, скільки на переконання. Логіка такого процесу виглядає таким чином: Інформація – досвід – уявлення – репродуктивна діяльність – знання і репродуктивні уміння – навчальна, творча діяльність – переконання – корекція і дослідницькі уміння.

Технологія навчального проектування.

Сьогодні багато педагогів знов звертаються до проектного навчання в рамках завдання гуманізації освіти, вбачаючи в ньому одне з можливих розв'язань проблеми перетворення учня в суб'єкта навчальної діяльності, розвитку його пізнавальних потреб і мотивів, розглядаючи технологію навчального проектування як один з варіантів організації продуктивного навчання дітей. При цьому орієнтуючись на наступне

розуміння продуктивного навчання, тобто, практика особистісно орієнтованого навчання у процесі конкретної роботи на основі її вільного вибору учнів з урахуванням їх інтересів.

Продуктивне навчання, на противагу традиційній освіті, має на меті випереджаючий розвиток, автономність і активність особи. Воно характеризується тим, що освітній процес має індивідуальний досвід продуктивної діяльності.

Мету проектного навчання ми бачимо в тому, щоб створити умови, при яких учні:

- самостійно і охоче опрацьовують інформаційні джерела;

- вчать використовувати отримані знання для розв'язання пізнавальних і практичних завдань;

- розвивають дослідницькі уміння (виявлення проблем, збору інформації, спостереження, проведення експерименту, аналізу, побудови гіпотез, узагальнення);

- розвивають системне мислення.

Вихідні теоретичні позиції проектного навчання:

- в центрі уваги – дитина, сприяння розвитку її творчих здібностей;

- індивідуальний темп роботи над проектом забезпечує вихід кожного учня на свій рівень розвитку;

- комплексний підхід до розробки навчальних проектів сприяє збалансованому розвитку основних фізіологічних і психічних функцій учня;

- глибоке, усвідомлене засвоєння базових знань забезпечується за рахунок універсального їх використання в різних ситуаціях.

Наведемо як приклад опис алгоритму діяльності вчителя і учнів у технології проектного навчання (табл. 1).

Технологія колективної мисленнєвої

діяльності. Технологія колективної мисленнєвої діяльності це – безперервний **процес управління розвитком потреб і здібностей** дитини. Вона складається з системи проблемних ситуацій, яка забезпечується системою модулів. Саме модулі дозволяють дозувати технологічний процес і робити його безперервним. Мета, зміст, способи розвитку визначаються педагогом та учнями спільно, з урахуванням інтересів і здібностей останніх.

Колектив виступає механізмом розвитку особи. Успіх загального пошуку визначається інтелектуальними, організаторськими, етичними зусиллями кожного зокрема.

Технологія колективної мисленнєвої діяльності складалася з **системи проблемних ситуацій**, кожна з яких розділялася на чотири основні етапи: введення в проблемну ситуацію, творча робота в

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПЕДАГОГІЧНІЙ РОБОТІ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

Таблиця 1.

Етапи діяльності	Зміст діяльності
1. Підготовка: визначення теми і мети проекту 2. Планування: а) визначення джерел, способів збору, аналізу інформації, а також способів представлення результатів б) встановлення критеріїв оцінки результату і процесу 3. Збір інформації (спостереження, робота з літературою, анкетування, інтерв'ю, експеримент і т. д.) 4. Аналіз інформації, формулювання висновків 5. Уявлення і оцінка (усний або письмовий звіт; оцінка результатів і процесу дослідження по наперед встановлених критеріях)	Вчитель: заява задуму, мотивація допомога в постановці задач Учні: формулюють задачі і визначають план дій Вчитель: коректує, пропонує ідеї, виказує припущення Учні: збирають інформацію Вчитель: спостерігає, побічно керує діяльністю Учні: аналізують інформацію Вчитель: коректує, спостерігає радить Вчитель і учні беруть участь в колективному обговоренні, оцінюють зусилля, використані і невикористані можливості, творчий підхід можливості для продовження роботи якості звіту і ін.

мікрогрупах, колективне обговорення проблеми, вихід на нову проблему.

Технологія навчання як наукового дослідження Найбільш детально технологія наукового дослідження описана в роботах Дж. Брунера, Д. Шваба, Х. Таба, Р. Теніссона, Р. Альшутлера, В. Бухвалова, М. Кларина і ін. Спираючись на основні ідеї цих авторів, ми в своїй роботі з обдарованими дітьми дотримувалися положень:

1. Учень повинен сам випробувати ті операції, за допомогою яких факти з'єднуються в ідеї і поняття, а не засвоювати готові висновки з чужих розумових операцій.

2. У змісті предмету необхідно виділяти провідні стрижневі поняття. Це робить увесь предмет доступнішим.

3. Вивчення матеріалу треба пронизувати співвідношенням окремих фактів з пізнавальними структурами, схемами.

4. Процес засвоєння понять і принципів має ширше значення і дозволяє оволодіти способами пізнавальної діяльності, значущими і за межами даного змісту.

5. Доцільно змінювати “спіралеподібне вивчення” основних уявлень і понять.

6. Слід ставити дитину в становище дослідника, першовідкривача.

Виходячи з цього, алгоритм навчання як навчального дослідження можна подати так: знайомство з літературою; виявлення (бачення) проблеми; постановка (формулювання) проблеми; прояснення незрозумілих питань; формулювання гіпотези; планування і розробка навчальних дій; збір даних (накопичення фактів, спостережень, доказів); аналіз і синтез зібраних даних; зіставлення (співвідношення) даних і висновків; підготовка і написання (оформлення) повідомлення;

виступ з підготовленим повідомленням; переосмислення результатів у ході відповідей на питання; перевірка гіпотез; побудова узагальнень, формулювання висновків [1].

Висновки. У нашому дослідженні використовувалися й інші технології особистісно орієнтованого характеру: технологія рівневої диференціації, технологія дистанційного навчання, технологія комунікативного навчання, технологія перспективно-випереджаючого навчання, технологія вільного уроку, технологія саморозвиваючого навчання і ін. Кожна з них відрізняється своїми особливостями змісту і методики. Вибір кожної був підпорядкований одній меті – забезпечити комфортні, безконфліктні і безпечні умови розвитку особи обдарованої дитини, яка є не просто суб'єктом освітнього процесу, але насамперед пріоритетним суб'єктом.

Дослідження показало, що особистісно орієнтовані технології повинні характеризуватися гуманістичною і психотерапевтичною спрямованістю, і своєю метою мати різносторонній, вільний і творчий розвиток дитини. Будь-яка з цих технологій повинна створювати **новий продукт** – будь-то уже давно відоме знання або особисте новоутворення.

1. *Бабанський Ю.К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований: Дидактический аспект.* – М., 1982.

2. *Выготский Л.С. Собр. соч.: в 6 т. Т.5.* – М., 1983.

3. *Кобрій О.М. Основи педагогіки: Курс лекцій для студентів непедагогічних спеціальностей.* – Дрогобич: Коло, 2004. – 263.

4. *Якиманская И.С. Развивающее обучение.* – М., 1979.